

will allow building an extensive system of correlations.

It is noted that the defined scientific category is dynamic. In other words, it can change depending on the specific conditions of reality, but its use can have different directions in the activities of law enforcement officers. For example, on the basis of the manner, place and time of its commission, a version can be put forward regarding the person of the criminal, and vice versa, when the offender is detained and in the case of data on the circumstances of the offense, a version can be built about the commission of other, not yet disclosed acts by this person.

It has been found that there is no doubt about the necessity and existence of the identity of the criminal in the criminalistic characteristics of malicious failure to fulfill the duties of caring for a child or for a person for whom guardianship or guardianship has been established. Since the characteristics of the criminal's personality make it possible to put forward certain versions regarding the fact of the committed illegal act, as well as to carry out certain preventive measures.

A system of elements of the criminalistic characteristics of the investigated illegal act has been formed, in particular, among them the following are distinguished: methods of direct commission and concealment of the illegal act; the circumstances of committing illegal acts; «trace picture»; identity of the victim; the person of the criminal.

Keywords: *criminalistic characteristics, malicious neglect of child care duties, criminal proceedings, crime, guardianship, care, parents, guardians, custodians.*

УДК 343.98

DOI: 10.31733/2078-3566-2024-1-290-296

Євген ЛУК'ЯНЧИКОВ[®]
доктор юридичних наук,
професор

*(Національний технічний
університет України
«Київський політехнічний
інститут імені Ігоря
Сікорського», м. Київ,
Україна)*

Борис ЛУК'ЯНЧИКОВ[®]
кандидат юридичних наук,
доцент

*(Національний технічний
університет України
«Київський політехнічний
інститут імені Ігоря
Сікорського», м. Київ,
Україна)*

Ольга МИКИТЕНКО[®]
здобувач освітнього
ступеня «магістр»

*(Університет економіки
та права «КРОК»,
м. Київ, Україна)*

УЧАСТЬ ПОНЯТИХ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДОСУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ¹

Зазначається, що діяльність правоохоронних органів із інформаційного забезпечення розкриття кримінальних правопорушень відбувається у складних умовах. Інструментарій пізнавальної діяльності з розслідування не завжди відповідає змінам у характері та структурі

© С. Лук'янчиков, 2024
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5763-6972>
evgenlyk947@gmail.com

© Б. Лук'янчиков, 2024
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-4761-5980>
boryn1971@gmail.com

© О. Микитенко, 2024
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-4608-5567>
olgamikitenko71@gmail.com

¹ Статтю підготовлено на виконання проекту «Право та економіка: взаємозв'язок в умовах цифровізації та європеїзації» (реєстр. номер 0123U100816).

злочинної діяльності.

Висловлюються сумніви щодо можливості очікування від понятих створення необхідних умов для об'єктивного та правильного провадження слідчих дій, оскільки це має бути прерогативою слідчого, а підбір і запрошення понятих і є створенням належних умов для досягнення завдань конкретної процесуальної дії.

Обґрунтовуються пропозиції щодо доповнення глави 3 чинного КПК України статтею про такого учасника кримінального провадження, як понятий, із зазначенням у ній загальних вимог, що їм має відповідати такий учасник, переліку осіб, яких не можна залучати понятими, прав та обов'язків понятого, права учасників слідчої дії заявити відвід понятому у разі встановлення визначених для цього підстав.

Ключові слова: інформація, інформаційне забезпечення, кримінальне правопорушення, засоби інформаційного забезпечення, докази, доказування, слідчі дії, понятий, слідчий.

Постановка проблеми. Розкриття кримінальних правопорушень – складний інформаційно-пізнавальний процес, пов'язаний із відшукуванням їхніх слідів та отриманням від них інформації. Для забезпечення достовірності отриманої під час процесуальних дій інформації чинний КПК України зберіг історично сформований інститут понятих. Дискусії навколо інституту понятих розгорнулися у процесі підготовки чинного КПК України і продовжуються донині. Зустрічаються протилежні думки щодо доцільності його збереження та подальшого унормування, що спонукало авторів звернутися до дослідження цього питання.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Залучення сторонніх добросовісних осіб до участі у збиранні інформації про обставини правопорушення сягає глибокої давнини, але не втрачає актуальності в умовах сьогодення, про що свідчать численні судові рішення. Понад сто років тому відомий правознавець І. Фойницький писав про досліджуваний інститут як інститут народної участі у кримінальному суді. Подальше висвітлення проблемних питань щодо інституту понятих знаходить відображення в роботах І. Бацька, Г. Тетерятника, П. Беленок, А. Кріпака, В. Тертишника, О. Бауліна, Ж. Удовенко, С. Зеленського. Названі вчені досліджували питання нормативного врегулювання правового статусу понятого, його реальні можливості в забезпеченні об'єктивності та повноти відображення у протоколі змісту процесуальної дії та ін. Проте окремі питання інституту понятих продовжують привертати увагу науковців, про що свідчать наші пошуки.

Метою статті є розглянути становлення інституту понятих в історичному аспекті, завдання, для виконання яких на різних історичних етапах до участі у збиранні інформації про обставини правопорушення залучали сторонніх осіб, дослідити реальні можливості таких осіб у забезпеченні об'єктивності й добросовісності слідчих у формуванні судових доказів, обґрунтувати пропозиції щодо подальшого нормативного врегулювання цього інституту.

Виклад основного матеріалу. Розслідування кримінальних правопорушень – складний інформаційно-пізнавальний процес, у якому бере участь значна кількість суб'єктів кримінального провадження з різними процесуальними інтересами. Кримінальне правопорушення є особливою формою діяльності або бездіяльності осіб, які протиставляють свої інтереси закону й суспільству, що обумовлена об'єктивними законами розвитку останнього, має свій конкретний та різноманітний зміст [1, с. 17–18]. Для слідчого злочин завжди є подією минулого, а пізнавальна діяльність зі встановлення його обставин відбувається у формі процесуального доказування. До специфічних особливостей такої пізнавальної діяльності В. Кузьмічов відносить: по-перше, відсутність безпосереднього сприйняття того, що пізнається, по-друге, вплив об'єктивних і суб'єктивних чинників на сліди події, що пізнається [2, с. 18].

На всіх етапах формування пізнавальної діяльності зі встановлення обставин кримінального правопорушення значна увага приділялася її інструментарію (сьогодні це слідчі та інші процесуальні дії), що мав забезпечувати об'єктивність, повноту і неупередженість отриманої інформації (відомостей), на підставі якої формулювалося обвинувачення, з котрим зверталися до суду. Так, уже у параграфі 2 розділу 13 Литовських статутів визначався порядок проведення обшуку тим, «хто за речовим доказом по сліду прийшов у якийсь дім, але не міг мати вижа від того пана, чия людина, або від повіту, тоді мусить у присутності сторонніх людей зробити обшук у домі» [3]. У цьому конкретному випадку йшлося про можливість проведення обшуку в житлі підозрюваного, як правило, власника будинку, так, щоб виключалася можливість

непомітно підкинути речові докази чи предмети злочину [4, с. 69]. У той час ще не було поліції, недовіра до дій котрої сформувалася пізніше, але для забезпечення достовірності результатів обшуку слід було запросити сторонніх людей, гідних на довіру, які у подальшому могли підтвердити факт виявлення певних речей у житлі підозрюваного. Проте у період до судової реформи 1864 р. понятих здебільшого залучали для участі в допитах, що обумовлювалось недовірою до поліції, що проводила попереднє слідство [5, с. 195].

Із прийняттям Статуту кримінального судочинства 1864 р. (далі – СКС) і переданням повноважень досудового розслідування від поліції до судових слідчих, від запрошення понятих до участі у слідчих діях не відмовилися. Очевидно, недовіра громадян із часу прийняття СКС і до сьогодні (протягом 160 років) продовжує зберігатися і зростати не тільки щодо поліції, а й інших державних органів, на які покладалося й покладається здійснення судочинства, про що свідчать сучасні результати різних дослідників. Так, за даними опитувань, що проводилися у 2020, 2021 рр., повністю довіряють судам від 1,7 % до 1,9 % громадян України [6; 7].

Присутність не менш ніж двох понятих вбачалася необхідною під час проведення оглядів, освідування й обшуків (ст. 108 СКС). Визначалося коло осіб, яких могли запрошувати як понятих: переважно господарі будинків, крамниць, промислових і торговельних закладів або ж їхні управителі та повірені, а також волосні і сільські посадові особи та церковні старости (ст. 109 СКС).

Незважаючи на зміну суспільно-політичного ладу після 1917 р. і реформування кримінального процесуального законодавства, інститут понятих зберігся і час від часу піддавався коригуванню на нормативному рівні, а серед науковців продовжувалося його обговорення та внесення відповідних пропозицій із метою оптимізації.

У процесі підготовки нового КПК на науково-практичних конференціях обговорювалася подальша доля інституту понятих в інформаційному забезпеченні процесу розслідування. Висловлювалася думка про те, що інститут понятих себе зжив і потребує повного реформування. Законність діяльності слідчого і його компетентність, зазначає Г. Тетерятник, не повинна викликати сумнівів у інших учасників кримінального судочинства. Умовою цього має стати не тільки зміна кримінально-процесуального законодавства, а поступова зміна правосвідомості громадян, які повинні бачити у слідчому особу, діяльність якої направлена на встановлення об'єктивної істини у кожній конкретній справі і на захист прав та свобод громадян [8, с. 320].

Зважаючи на розмаїтість думок щодо реформування інституту понятих, законодавець виважено підійшов до його унормування. Збереження інституту понятих поєднується з повним та безперервним відеозаписом процесуальної дії та розширенням повноважень слідчого у визначенні доцільності запрошення понятих у конкретних випадках.

На відміну від КПК 1960 р., понятого віднесено до учасників кримінального провадження (п. 25 ч. 1 ст. 3 КПК України), проте у § 5 глави 3 КПК, що присвячений іншим учасникам кримінального провадження, про нього не згадується, що слід вважати певним недоліком. У цьому зв'язку понятому, як і іншим учасникам кримінального провадження, доцільно присвятити самостійну норму з визначенням правового статусу такого учасника кримінального провадження.

У чинному КПК України про понятого згадується в п. 25 ч. 1 ст. 3, ч. 6 ст. 104, ч. 3 ст. 66, п. 1 ч. 1 ст. 615 але більшою мірою йому присвячена ч. 7 ст. 223, в якій визначаються вимоги до проведення слідчих (розшукових) дій. У цій нормі наведено перелік слідчих дій, до участі в яких мають запрошуватися поняті, визначено їхній кількісний склад (не менше двох), коло осіб, які не можуть бути понятими. Метою залучення понятих, зазначає В. Тертишник, є створення необхідних умов для об'єктивного та правильного провадження слідчих дій, засвідчення та закріплення доказів [9, с. 250]. Роль понятих, зазначають автори коментаря до цієї статті, полягає в засвідченні факту або змісту та результатів дій слідчого, при проведенні яких вони були присутні, і тим самим забезпечується достовірність і допустимість фактичних даних, котрі одержані в ході слідчої дії [9, с. 445–446].

Подібні твердження потребують певного аналізу та уточнення. Якщо понятими, як зазначають науковці, можуть бути будь-які не зацікавлені у справі громадяни, постає питання про можливість створення ними умов для об'єктивного та правильного провадження слідчої дії. Умови для результативного проведення слідчої дії має

створювати слідчий, який для цього отримав відповідну юридичну освіту та набув певного практичного досвіду. Він володіє не тільки знаннями вимог КПК України, але й необхідним арсеналом тактичних прийомів, що дозволяють досягти мети слідчої дії. Крім того, навряд чи такі особи можуть оцінити правильність проведення слідчої дії, оскільки вони не володіють необхідними знаннями щодо порядку її проведення. Якщо за попереднім КПК України на понятого покладалася обов'язок бути присутнім під час проведення слідчої дії, але не брати участі в ній, а лише засвідчити своїм підписом відповідність записів у протоколі факту, змісту та результатам цієї дії [10, с. 212; 11, с. 195], то сьогодні він є її «учасником», але у чому саме полягає процесуальна відмінність, важко пояснити. Під час проведення слідчої дії він повинен виконувати вказівки слідчого, дотримуватися визначеного слідчим порядку, не повинен на власний розсуд переміщуватися і створювати перешкоди проведенню слідчої дії. Своім підписом понятий засвідчує, що у протоколі відображені ті дії, що він спостерігав, і у тому порядку, в якому вони проводилися, ті речові об'єкти, що були виявлені, і способи їх виявлення. У разі необхідності зазначені особи можуть бути допитані під час судового розгляду як свідки проведення відповідної слідчої дії (ч. 7 ст. 223 КПК України). До таких ситуацій можна віднести випадки, коли під час провадження виникає сумнів у тому, що у протоколі правильно і повно відображено те, що відбувалося під час проведення слідчої дії. У деяких випадках між проведенням слідчої дії, в якій особа була понятим, і допитом її як свідка в суді проходить тривалий час, що може впливати на запам'ятовування сприйнятого, а потім його відтворення.

Більш повному й об'єктивному фіксуванню процесу і результатів слідчої дії може сприяти її безперервний відеозапис, що сьогодні знаходить своє відображення в чинному КПК України. З метою забезпечення об'єктивності і повноти відображення в протоколі процесу і результатів слідчої дії, законодавець передбачив можливість її фіксування застосуванням безперервного відеозапису, а для окремих випадків зберіг історично сформований інститут понятих.

З аналізу змісту ч. 7 ст. 223 КПК України можна дійти висновку, що понятих залучають до участі у слідчих діях, котрі відносять до групи невербальних (для отримання інформації від речей, матеріальних об'єктів). У їх проведенні завжди беруть участь не тільки слідчий і особа, щодо якої проводиться слідча дія, а й певні інші особи. Під час огляду, обшуку, освідування, пред'явлення для впізнання – це власник або господар приміщення, спеціалісти, статисти тощо. Може скластися враження, що законодавець дійсно піклується про забезпечення прав та інтересів особи шляхом кращого формулювання відповідних кримінальних процесуальних норм. Саме тому разом із удосконаленням норм законодавства мають застосовуватися заходи для підвищення рівня довіри громадян до правоохоронних органів. Оскільки другого досягти складніше, про що свідчить практика, буде продовжуватися процес удосконалення правових норм.

З аналізу змісту ч. 7 ст. 223 КПК України можна дійти висновку про наявність трьох порядків залучення понятих до участі у слідчих діях. По-перше, це обов'язкова участь понятих в обшуку або огляді житла чи іншого володіння особи та в обшуку особи незалежно від застосування технічних засобів безперервного фіксування порядку їх проведення за допомогою аудіо- та відеозапису (ч. 7 ст. 223, ч. 10 ст. 236 КПК України). По-друге, при пред'явленні для впізнання, огляді трупа, у тому числі пов'язаного з експериментом, слідчому експерименті й освідуванні особи слідчий самостійно вирішує питання – запросити понятих чи застосувати повний відеозапис процесу проведення цих слідчих дій. Якщо слідчий визнає за доцільне, він може і запросити понятих, і здійснити повний відеозапис слідчої дії. По-третє, поняті можуть бути запрошені до участі в інших процесуальних діях, якщо слідчий вважатиме це за доцільне. Так, факт відмови особи від підписання протоколу, а також факт надання письмових пояснень особи щодо причин такої відмови засвідчується підписом її захисника (законного представника), а у разі його відсутності – понятих (ч. 6 ст. 104 КПК України).

Зважаючи на історичні традиції, інститут понятих продовжують вважати однією з процесуальних гарантій захисту прав та законних інтересів учасників кримінального провадження, що і набуло відображення в чинному КПК України. Залучення понятих у кримінальному процесі, зазначає А. Кріпак, виключає можливість фальсифікації доказів із боку працівників правоохоронних органів [12, с. 52]. Натомість І. Бацько, спираючись на те, що в багатьох випадках понятими є випадкові особи, які не мають юридичної освіти і не

знайомі з вимогами до проведення процесуальних дій, зауважує, що навіть маючи бажання, такі особи навряд чи здатні помітити відхилення від вимог закону [13, с. 115].

Дійсно, у невідкладних ситуаціях слідчому доводиться запрошувати понятими незнайомих йому осіб. Проте і тоді, в межах можливості, необхідно перевірити у такої особи документи, встановити місце постійного проживання (реєстрації), запитати, чи знайома їй особа, стосовно якої проводиться слідча дія, тощо. Дещо кращою є ситуація, коли у слідчого є певний час для підготовки до проведення слідчої дії. Щодо вибору осіб, яких слід запросити понятими, зустрічаються різні пропозиції. Деякі слідчі понятими запрошують студентів юридичних вузів чи факультетів. З одного боку, це особи, які володіють певними юридичними знаннями, для них це є певною практикою. Слідчий може бути впевненим, що такі особи не перешкоджатимуть проведенню слідчої дії, уважно спостерігатимуть за тим, що відбувається, і у разі необхідності підтвердять відповідність відображеного у протоколі тому, що відбувалося в дійсності. Здавалося б, що така практика є корисною. Проте у кожному явищі є й інший бік. У деяких випадках такі особи перетворюються на «штатних», «професійних» понять, зазначає О. Баулін, і цим користуються несумлінні слідчі. За допомогою таких осіб останні вдаються до фальшування доказів, що у подальшому використовуються для обвинувачення особи. Для запобігання участі у провадженнях «штатних» понять пропонується заборонити участь особи як понятого більше ніж двічі на рік та запровадити Державний реєстр понять, розпорядником якого могло б виступити Міністерство юстиції України або МВС України [14, с. 68].

Подібні пропозиції є привабливими, але потребують подальшого опрацювання з вивченням думок слідчих, прокурорів, суддів. Причиною розглянутих порушень є аж ніяк не участь особи як понятого не два, а кілька разів на рік. Це результат зловживання слідчими, які умовили особу підписати протокол слідчої дії, до участі в якій її не залучали, або надати показання про ті обставини, котрі понятій не сприймав, навіть тоді, коли брав участь у слідчій дії. Цікаво дослідити питання про долю тих слідчих (оперативних співробітників), які допустили подібні правопорушення, що не знімає з порядку денного питання подальшого унормування інституту понять у кримінальному судочинстві.

Висновки. Отже, інститут понять та застосування безперервного відеозапису ходу проведення відповідної процесуальної дії припустимо розглядати як певні запобіжники порушення прав та законних інтересів осіб, щодо яких проводяться слідчі дії, з боку недосвідчених, грубих чи несумлінних правоохоронців.

Зважаючи на те, що понятого віднесено до учасників кримінального провадження, відповідний параграф КПК України «інші учасники кримінального провадження» має бути доповнено самостійною нормою з визначенням у ній поняття цього учасника процесу, його процесуального статусу, з формулюванням його прав і обов'язків, а також із окресленням вимог до осіб, які можуть бути понятими, наведенням переліку осіб, які не можуть бути понятими у кримінальному провадженні, передбачивши при цьому право відводу і самовідводу від участі у процесуальній дії. Залучені як поняті особи мають право брати участь у слідчій дії, робити заяви та зауваження з приводу її проведення, що підлягають обов'язковому занесенню до протоколу; знайомитися із змістом складеного протоколу; подавати скарги на дії (бездіяльність) і рішення дізнавача, слідчого, прокурора, що обмежують їхні права. Вони не мають права ухилитися від явки за викликом дізнавача, слідчого або в суд, а також розголошувати дані досудового провадження, якщо були попереджені в установленому порядку. За розголошення даних досудового розслідування понять несе відповідальність відповідно до ст. 387 КК України.

Список використаних джерел

1. Бахин В. П. Следственная практика: проблемы изучения и совершенствования. Киев : Лыбидь, 1991. 142 с.
2. Кузьмичев В. С. Криміналістичний аналіз розслідування злочинів : монографія. Київ : НАВСУ – НВТ «Правник», 2000. 449 с.
3. Статути Великого князівства Литовського : у 3 т. Т. I. Статут Великого князівства Литовського 1588 року / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса : Юридична література, 2002. 675 с.
4. Тертишник В. М. Кримінальний процес України : підруч. 7-е вид., доп. і перероб. Київ : Алерта, 2017. 840 с.
5. Белкин А. Р. Вновь об участии понятых в следственных действиях. *Криміналістика*

Актуальні питання запобігання і протидії правопорушенням: кримінально-процесуальні ... аспекти XXI століття : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 25-26 листоп. 2010 р.). Харків, 2010. С. 194–202.

6. Барометр довіри до суду : звіт за результатами 1-ї фази онлайн-опитування за методом CAWI. Харків, 2020. 13 с. URL : https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2021/03/Public_Trust_Barometer_Report_1st_Stage_2020_UKR.pdf.

7. Чижик Г. Чому судам досі довіряють лише 1,7% українців, і що з цим робити. *Українська правда*. URL : <https://www.pravda.com.ua/columns/2021/01/11/7279542/>.

8. Тетерятник Г. К. Поняті як учасники слідчих дій. *Криміналістичні та процесуальні проблеми, що виникають під час проведення слідчих дій : матеріали міжнародної науково-практ. конф.* (м. Донецьк, 24 лист. 2006 р.). Донецьк, 2006. С. 317–320.

9. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / відп. ред. : С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. Харків : Одиссей, 2013. 1104 с.

10. Тертишник В. М. Науково-практичний коментар Кримінально-процесуального кодексу України. Харків : Арсіс, 2000. 512 с.

11. Уголовно-процесуальный кодекс Украинской ССР: Научно-практический комментарий. Киев : Политиздат Украины, 1984. 595 с.

12. Крипак А. А. Кримінально-процесуальний інститут понять, як спосіб забезпечення захисту прав і свобод людини та громадянина у кримінальному провадженні України. *Актуальні проблеми прав людини, яка перебуває в конфлікті зі законом, крізь призму правових реформ : зб. матеріалів V міжнародної науково-практ. конф.* (м. Київ, 24 лист. 2017 р.). Київ, 2017. С. 51–53.

13. Бацько І. М. Процесуальні правила, що регулюють джерела доказів, слід удосконалити. *Науковий вісник Української академії внутрішніх справ*. 1997. № 1. С. 113–115.

14. Баулін О. В. Актуальні питання інституту понять в Україні. *Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 28 трав. 2021 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 66–69.

Надійшла до редакції 20.02.2024

Прийнято до опублікування 28.02.2024

References

1. Bakhyn, V. P. (1991) Sledstvennaia praktyka: problemy yzucheniya y sovershenstvovaniya [Investigative practice: problems of study and improvement]. Kyiv : Lybid. 142 p.

2. Kuzmychev, B. C. (2000) Kryminalistychnyi analiz rozsliduvannya zlochyniv [Forensic analysis of crime investigations] : monohrafiia. Kyiv : NAVSU – NVT «Pravnyk». 449 p. [in Ukr.].

3. Statuty Velykoho kniazivstva Lytovskoho [Statutes of the Grand Duchy of Lithuania] : u 3 t. T. I. Statut Velykoho kniazivstva Lytovskoho 1588 roku / za red. S. Kivalova, P. Muzychenka, A. Pankova. Odesa : Yurydychna literatura, 2002. 675 p. [in Ukr.].

4. Tertyshnyk, V. M. (2017) Kryminalnyi protses Ukrainy [Criminal process of Ukraine] : pidruch. 7-e vyd., dop. i pererob. Kyiv : Alerta. 840 p. [in Ukr.].

5. Belkin, A. R. (2010) Vnov ob uchastii ponyatykh v sledstvennykh deistviyakh [Again about the participation of concepts in investigative actions]. *Kryminalistyka XXI stolittia : materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* (m. Kharkiv, 25-26 lyst. 2010 r.). Kharkiv, pp. 194–202.

6. Barometr doviry do sudu [Barometer of trust in the court] : zvit za rezultatamy 1-yi fazy onlain-opytuvannya za metodom CAWI. Kharkiv, 2020. 13 p. URL : https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2021/03/Public_Trust_Barometer_Report_1st_Stage_2020_UKR.pdf. [in Ukr.].

7. Chyzhyk, H. Chomu sudam dosi doviriaut lyshe 1,7% ukraintsiv, i shcho z tsym robyty [Why only 1.7% of Ukrainians still trust the courts, and what to do about it]. *Ukrainska pravda*. URL : <https://www.pravda.com.ua/columns/2021/01/11/7279542/>. [in Ukr.].

8. Teteriatnyk, H. K. (2006) Poniaty yak uchashnyky slidchyykh dii [Witnesses as participants in investigative actions]. *Kryminalistychni ta protsesualni problemy, shcho vynykaiut pid chas provedenniia slidchyykh dii : materialy mizhnarodnoi naukovo-prakt. konf.* (m. Donetsk, 24 lyst. 2006 r.). Donetsk, pp. 317–320. [in Ukr.].

9. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: Naukovo-praktychnyi komentar [The Criminal Procedural Code of Ukraine: Scientific and practical commentary] / vidp. red. : S. V. Kivalov, S. M. Mishchenko, V. Yu. Zakharchenko. Kharkiv : Odissei, 2013. 1104 p. [in Ukr.].

10. Tertyshnyk, V. M. (2000) Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalno-protsesualnoho kodeksu Ukrainy [Scientific and practical commentary on the Criminal Procedure Code of Ukraine]. Kharkiv : Arsis. 512 p. [in Ukr.].

11. Uholovno-protsessualnyi kodeks Ukrainy SSR: Nauchno-praktycheskiy kommentariy [Criminal Procedure Code of the Ukrainian SSR: Scientific and Practical Commentary]. Kyiv : Polityzdat Ukrainy, 1984. 595 p.

12. Kripak, A. A. (2017) Kryminalno-protsesualnyi instytut ponyatykh, yak sposib zabezpechennia zakhystu prav i svobod liudyny ta hromadianyna u kryminalnomu provadzhenni Ukrainy [Criminal procedural institute of witnesses as a way to ensure the protection of the rights and freedoms of a person and a citizen in the criminal proceedings of Ukraine]. *Aktualni problemy prav liudyny, yaka перебуває в конфлікті зі законом, крізь призму правових реформ : зб. матеріалів V міжнародної*

naukovo-prakt. konf. (m. Kyiv, 24 lyst. 2017 r.). Kyiv, pp. 51–53. [in Ukr.].

13. Batsko, I. M. (1997) *Protsesualni pravyla, shcho rehuliuut dzhherela dokaziv, slid udoskonalaty* [Procedural rules governing sources of evidence should be improved]. *Naukovyi visnyk Ukrainiskoi akademii vnutrishnikh sprav*. № 1, pp. 113–115. [in Ukr.].

14. Baulin, O. V. (2021) *Aktualni pytannia instytutu poniatykh v Ukraini. Kryminalne sudochynstvo: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku* [Current issues of the Institute of Notaries in Ukraine] : *materialy Vseukr. nauk.- prakt. konf.* (m. Kyiv, 28 trav. 2021 r.). Kyiv : Nats. akad. vnutr. sprav, pp. 66–69. [in Ukr.].

ABSTRACT

Yevhen Lukyanchikov, Borys Lukyanchikov, Olha Mykytenko. Participation of witnesses in information support of pre-trial proceedings. It is noted that the activity of law enforcement agencies in providing information support for the disclosure of criminal offenses takes place in difficult conditions. The tools of cognitive investigative activity do not always correspond to changes in the nature and structure of criminal activity. With a purpose of ensuring the rights and legitimate interests of persons involved in criminal proceedings and preventing possible abuse by the investigator or other persons conducting the investigation, the institute of public participation (witnesses) in conducting procedural actions aimed at forming court evidence is preserved.

The authors analyse the normative regulation of the process of involving the public in criminal proceedings starting from the Lithuanian statutes to the present day. It is emphasized that at the initial stage of development of the institute of witnesses, outsiders were invited to participate in procedural actions related to receiving information from people (interrogations), as the police had more opportunities to falsify testimony through illegal actions.

The authors analyse the opinions of supporters and opponents of retaining or cancelling the institute of witnesses in criminal proceedings. The authors question the proposed condition for abandoning the institute of witnesses, which involves a gradual change in the legal mindset of citizens who should see the investigator as a person whose activities are aimed at establishing objective truth, protecting their rights and legitimate interests.

Doubts are expressed about the possibility of expecting witnesses to create the necessary conditions for the objective and correct conduct of investigative actions and consolidation of evidence. It is noted that this should be the prerogative of the investigator, and the recruitment and invitation of witnesses is the creation of appropriate conditions for achieving the objectives of a particular procedural action.

The authors substantiate the proposals to complement Chapter 3 of the current CPC of Ukraine with an article on such a participant in criminal proceedings as a witness, defining the general requirements that such a participant must meet, the list of persons who cannot be involved as witnesses, their rights and obligations, and the right of participants to the investigative action to challenge a witness, if the grounds for this are established.

Keywords: *information, information support, criminal offense, means of information support, evidence, proof, investigative actions, witness, investigator.*

УДК 343.98

DOI: 10.31733/2078-3566-2024-1-296-302

Віктор ПЛЕТЕНЕЦЬ[©]

доктор юридичних наук, професор
(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛІСНОГО НЕВИКОНАННЯ ОБОВ'ЯЗКІВ ПО ДОГЛЯДУ ЗА ДИТИНОЮ АБО ЗА ОСОБОЮ, ЩОДО ЯКОЇ ВСТАНОВЛЕНА ОПІКА ЧИ ПІКЛУВАННЯ: СТАН ТА НАПРЯМИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ

Висвітлено стан та шляхи розв'язання проблеми розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Наголошується, що надзвичайні ситуації, викликані пандемією у зв'язку з розповсюдженням COVID-19, спричиненою вірусною інфекцією SARS-CoV-2 (з 2020 до 2023 р.), збройною агресією

© В. Плетенець, 2024

ORCID iD : <https://orcid.org/0000-0002-3619-8624>

viktor_plet@i.ua